

Наталія Благун,
кандидат філологічних наук,
доцент Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника

ТВОРЧЕ ЧИТАННЯ У ВУЗІ

У статті розглядаються проблеми використання творчого читання у вузі, аналізуються основні методичні прийоми.

Ключові слова: проблема, творче читання, художня література, текст, методи, шляхи.

Blagun N.

Creative Reading in High School

In the article the problems of the use of the creative reading are examined in high school, analyzed basic methodical receptions.

Keywords: problem, creative reading, literature, text, methods, ways.

Національне відродження, демократичні перетворення в Україні потребують розв'язання проблеми національної освіти, докорінного оновлення загальноосвітньої і вищої школи.

Перед сучасною національною школою ставиться відповідальне завдання - формувати людську особистість майбутнього суспільства, у якій би гармонійно поєднувалися духовне багатство, моральні, розумові й фізичні якості. Важливу функцію в цьому складному процесі відіграє художня література, освітньо-виховні можливості якої невичерпні. Отож ще раз наголосимо, що українська література нині надзвичайно різноманітна, багатопланова, цікава. Герої творів, події, явища викликають співпереживання, захоплюють, а сам літературний твір - переважно результат спостережень письменника за природою, життям людей, самим собою. Учителю має підібрати такі види роботи над текстом, які б допомогли дітям сприйняти прочитане саме так, як передає його автор, подивитися на речі його очима, мислити його думками, переживати разом з ним.

Реалізувати цей процес у практичній діяльності вчитель може через творче читання художніх творів. Ефективність здобуття знань залежить від того, наскільки слово вчителя або читаний ним текст спонукатиме учнів до активного мислення, розуміння ними змісту й значення слова.

На нашу думку, саме вчитель має домогтися, щоб виразне слово стало одним із методів пізнання учнями літератури як виду мистецтва, спроможного активно впливати на думку слухача, бо «це перша і основна формула конкретного наочного навчання літератури». Справді, дія словом є найдосконалішим засобом людського спілкування, впливу на співрозмовника, перебудови його мислення, виразником думки. Сила впливу слова вчителя буде залежати від того, наскільки він зуміє виявити її, тобто наскільки вникне в авторський задум, як зможе передати думки й переживання автора та свої власні.

Життя і практика школи довели, що вчитель може й повинен володіти майстерністю не просто виразного, а творчого читання. Актуальність порушеного питання зумовлена недостатньою джерельною базою. Можемо констатувати, що вчителі й науковці, усвідомлюючи важливість розв'язання зазначеної проблеми, на жаль, не мають достатнього уявлення про шляхи, методи її вирішення. Звідси й окреслюються завдання нашої статті - дати студентам чітке уявлення про творче читання, змогу розібратися в непростих сучасних літературних реаліях, визначити основні шляхи й методи.

Зупинимося на окремих ракурсах проблеми творчого читання у вузі. Зауважимо, що метод творчого читання ми використовуємо при вивченні навчального курсу «Сучасна українська література» і курсу «Основи культури й техніки мовлення». Отож, перш ніж окреслити технологію формування творчого читання, вдамося до самого визначення. Творче читання - це, власне кажучи, таке читання, де студенти беруть участь у творчому діалозі з художніми текстами, формуючи особистісну позицію, читання, яке потребує великої попередньої підготовки.

Насамперед розглянемо використання творчого читання під час вивчення сучасної української літератури. На нашу думку, саме нині вся українська класична література несе потужний виховний потенціал, пробуджує в читача розуміння історії, інтерес до неї, духовність, усвідомлення себе як частки рідного народу. Тому так важливо у зв'язку з цим визначити, що одне з ключових завдань викладача - підбір необхідного текстового матеріалу.

Проілюструємо сказане роботою над романом у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай». Так, при вивченні теми «Шістдесятництво як феномен у розвитку літератури ХХ століття» ми прагнемо перш за все розкрити основні мотиви лірики поетеси, окремі елементи її художнього світобачення. На самостійне опрацювання студентів виноситиметься роман у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай», читання якого спонукає нас до ґрунтовної праці. Для виконання самостійної роботи студенти отримують конкретні завдання та вказівки від викладачів, які й надалі повинні здійснювати систематичний контроль за цим видом роботи.

Готуючись до творчого читання, ми поділяємо академічну групу на кілька підгруп, кожна з яких отримує певне завдання. Зважаючи на те, що студенти вже знайомились із цим твором у школі, даємо їм змогу заново перечитати роман, щоб допомогти осягнути глибинну сутність твору, оскільки більшість із них вважають, що основна тема роману - кохання Марусі та Гриця, а інші теми випадають з поля зору студентів.

Перша підгрупа має довести - історична тематика є головною, для самого сюжету характерні кілька сюжетних ліній. Підтвердженням їхньої думки стане виразне читання першого розділу роману: «Влітку 1658 року Полтава згоріла дощенту...».

Для того, щоб студенти свідомо засвоїли текст, могли переказати його зміст, висловити своє ставлення до прочитаного, пропонуємо провести бесіду щодо його змісту, посилаючись на орієнтовні запитання:

- Із скількох розділів складається роман?
- Чому роман Ліни Костенко «Маруся Чурай» вважають історичним?
- Яку історичну епоху України відображено в романі?
- Які гостроактуальні проблеми з життя України XVII століття залишилися такими ж і нині?
- Хто вона насправді, Маруся Чурай?

Отже, наше знайомство з історичним романом Ліни Костенко, вочевидь, потребує від студентів величезної праці, оскільки чимало з того, що декому здається першорядним і важливим або, навпаки, неістотним, може чи навіть повинно сприйматися дещо інакше.

Друга підгрупа студентів, а до неї ввійшли ті, які вміють малювати, готує до кожного розділу роману ілюстрації. Щоправда, усі ці картини стануть основою створення книжки-замальовки, яку можна буде використати при художньому аналізі твору.

Третя підгрупа студентів працює над підготовкою вікторини. Запитання, з якого розділу той чи інший уривок, відкриває можливості для зіставлень, знаходження причинових зв'язків між описуваними епізодами.

Необхідними є запитання, що стосуються власного ставлення до сказаного, зіставлення свого погляду з тим, що думають інші. Викладачеві не слід категорично схилити студентів до єдиного правильного погляду. Думка викладача, певна річ, теж має бути вислухана, але як одна з інших, яку цікаво обміркувати, обговорити, зіставити з почутим.

Важливо брати до уваги, що головне - не лише сформуванню належного ставлення студентів до певних фактів, а й навчити їх самостійно мислити, аргументувати свою думку, визнавати право іншого думати інакше, порівнювати свою власну думку з різними поглядами.

І, нарешті, четверта підгрупа студентів готується до написання творчої роботи. Тематика робіт може бути досить різноманітною. Пропонуємо студентам орієнтовні теми, залишаючи за ними право сформулювати за бажанням і свою власну. Назвемо тільки декілька з них: «Духовні цінності людини в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай», «Тема історичної пам'яті в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай», «Історична та фольклорна основа роману Ліни Костенко «Маруся Чурай», «Образ дівчини-піснетворки Марусі Чурай з однойменного роману», «Проблематика роману Ліни Костенко «Маруся Чурай».

Наприкінці нашої роботи пропонуємо студентам виразне читання напам'ять останнього розділу роману «Маруся Чурай» - «Весна, і смерть, і світле воскресіння», який стає заключним акордом прочитаного твору.

Працюючи над структурою творчого читання, ми використовували різні методичні прийоми:

- розповідь, міркування, демонстрація;
- різні види читання за книгою і напам'ять;
- постановка проблеми, що впливає з прочитаного;
- проведення вікторини;
- написання творчих робіт.

Отже, творче читання, як свідчить досвід нашої роботи, допомогло студентам свідомо засвоїти сюжет роману, переказати його зміст, висловити своє ставлення до прочитаного, досягнути глибинну суть цілого твору, поставлені в ньому проблеми.

Підкреслимо, що історичні факти, події, явища, які відображають героїчну боротьбу за свободу та незалежність України, сформували в студентів стійкий інтерес до історії українського народу.

Однією з умов пробудження цікавості до зазначених процесів є те, що викладач і студенти працюють у режимі креативної педагогіки, де студенти беруть участь у творчому діалозі з художніми текстами, формуючи особистісну позицію.

Щоб студенти повноцінно сприймали твір, зуміли його «прочитати», нами використовувалися також методичні прийоми «входження у твір» і «внутрішні паралелі».

«Входження у твір» - це насамперед усвідомлення атури героїв, їхнього світосприймання, моральних норм, що, своєю чергою, забезпечує глибше осягнення твору.

Суть методичного прийому «внутрішніх паралелей» полягає в тому, що певний образ, твір, проблема розглядаються на основі й у тісному взаємозв'язку з раніше вивченими творами, образами, порушеними проблемами, коли рядками одного твору студенти можуть охарактеризувати героїв іншого. Зокрема, роман Ліни Костенко «Маруся Чурай» можна вивчити, опираючись на драму-феєрію Лесі Українки «Лісова пісня». Психологічні паралелі в цьому разі проведемо як між Марусею і Мавкою, так і між Лукашем та Грицем, між наріжними проблемами обох творів: вірності, зради, роздвоєння особистості, пізнання власного Я, вічності буття. Можна тільки здогадуватися, що саме такий підхід дає змогу студентам здобути системні знання, побудувати власне бачення аналізу зображених подій, зробити ґрунтовні висновки, ширше поглянути на навколишній світ.

За своєю значущістю і навчально-виховним потенціалом творче читання важко переоцінити. Застосовуючи цей метод учимо студентів слухати художнє слово, ставитися до нього з особливою повагою, виховуємо творчого читача. У процесі опанування методу творчого читання формуються моральні орієнтири студентів, збагачуються їхні почуття, розширюється їхній світогляд, естетичні смаки, уподобання.

Ефективність методу творчого читання залежить від уміння викладача орієнтуватися в методах і прийомах, вибирати з багатьох найефективніші.

Література

1. Історія української літератури ХХ ст. Книга 2. - К.: «Либідь», 1996. - С. 120 - 125.
2. Костенко Л. Маруся Чурай. Історичний роман у віршах. - К., 1979.